

Özel Gereksinimli Çocukların Okuma Yazma Öğrenmelerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Teacher's Opinions on Learning Literacy of Children with Special Needs

Mukaddes Demirok*
Ayşegül Akçam**

Öz

Bu çalışmanın amacı, öğretmenlerin özel gereksinimli çocukların okuma yazma öğrenmelerine ilişkin görüşlerini incelemektir. Araştırma betimsel yöntemle desenlenmiştir. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Bu doğrultuda, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'na bağılı Lefkoşa'da faaliyetlerine devam eden iki özel eğitim okulunda çalışan 15 öğretmen çalışma kapsamına alınmıştır. Görüşmeler otuz-kırk dakika sürmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorulardan hareketle yedi tema oluşturulmuştur. Araştırma bulgularında, öğretmenlerin okuma-yazma öğretiminde bireysel farklılıkları göz önünde bulundurarak, çocukların eğitim ihtiyaçları doğrultusunda planlama yaptıkları ve yöntem belirledikleri; bu süreçte ise ailelerin desteğinin önemli olduğuna yönelik görüşler ortaya çıkmıştır. Araştırmada, özel gereksinimli çocukların eğitiminde görev alacak öğretmen adaylarını yetiştiren öğretim görevlilerine ve araştırmaçılara yol gösterecektir.

Anahtar Kelimeler

Özel gereksinimli, öğretmen, öğretmen görüşleri, okuma yazma eğitimi.

Abstract

The aim of this study is to examine the opinions of teachers about children with special needs in literacy learning. The research is designed with descriptive method. Data were collected by semi-structured interview method. In this respect, 15 teachers working in two special education schools in Nicosia which are affiliated to TRNC National Education and

* Doç.Dr., Yakın Doęu Üniversitesi, Özel Eğitim Öğretmenliği Bölümü-Lefkoşa/KKTC mukaddesakalli@neu.edu.tr, Araştırma Makalesi, Çağrılı Makale.

** Öğr.Gör., Yakın Doęu Üniversitesi, Özel Eğitim Öğretmenliği Bölümü-Lefkoşa/KKTC aysegul.akcam@neu.edu.tr, Araştırma Makalesi, Çağrılı Makale.

Culture Ministry were included in the study. The interviews lasted thirty-fourty minutes. Seven themes were created based on the questions in the semi-structured interview form. In the research findings, it is seen that teachers have planned and determined the methods according to the children's educational needs by taking into consideration the individual differences in the teaching of reading and writing. In this process, the opinions about the support of families are important. The study will guide the teaching staff and researchers who train prospective teachers who will be involved in the education of children with special needs.

Key Words: Teachers, teachers' opinions, literacy education, children with special needs.

Giriş

Okuma ve yazma, günümüzde eğitim için vazgeçilmez bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bireylerin çevreleriyle iletişim kurabilmeleri ve bulunmuş olduğu toplumda üretici bir birey olabilmeleri için okuma ve yazma becerisini kazanmaları gereklidir. Okuma, yazma dinleme ve konuşma becerileri günlük yaşam içerisinde etkili iletişim kurabilmek için gereklidir (Ruppar 2013). Okuma yazma öğretimi ile bireye kazandırılacak olan beceri ve alışkanlıkların özellikleri eğitim hayatlarının tüm evrelerini etkileyecektir (Amudson 2001; Çelenk 2007; Demirel 2006; Phelps, Stempel ve Speck 1985; Schneck 1991; Tseng ve Cernak 1993).

Bir toplum ne kadar gelişmiş olursa olsun bu topluluğun içerisinde genel eğitim hizmetlerinden yararlanamayan ve bundan ötürü özel eğitime gereksinimi olan bireyler bulunmaktadır. Özel eğitime gereksinim duyan bireylerin çoğunda farklı yetersizlikler görülür. Bu bireyler, yetersizliklerine bağlı olarak birçok kişinin duyabildiği, görebildiği, algılayabildiği, yürüyebildiği ve öğrenebildiği gibi öğrenemeyebilirler.

Özel gereksinimli bireylerde yetersizlik türlerine göre, öğrenme ve davranış özellikleri bakımından birçok özellik ortaya çıkmaktadır. Hafif düzeyde yetersizlik gösteren öğrencilerin öğrenme ve davranışları, daha düşük düzeyde iken; ağır düzeyde yetersizliğe sahip öğrencilerin ise ileri düzeyde öğrenme ve davranış sorunları yaşadıkları bilinmektedir. Yetersizliğe sahip tüm öğrenciler de normal gelişim gösteren her öğrenci gibi öğretme ve öğrenme sürecinden en iyi şekilde yararlanmalıdır (Gürsel 2010: 31). Alanyazında öğrencilerin hem genel eğitim programlarına bağlı hem de özel eğitim ortamlarında öğrenmelerinin gerçekleştiği bilgisi yer almaktadır (Wehmeyer, Lattin, Lapp - Rincker, ve Agran 2003).

Özel gereksinimi olan çocukların, yetersizlik türü ile dereceleri ve özellikleri farklılıklar gösterdiğinden dolayı genellemelere gitmek mümkün olamamaktadır. Eripeke (2005) göre, özel gereksinimi olan çocukların farklılıkları zihinsel, duygusal, bedensel ve sosyal ya da iletişim özelliklerinde ya da bunların her hangi bir bileşeninde olabilir. Bunun yanı sıra onların bu farklılıkları yaş, cinsiyet, kültür ve yaşam koşulları açısından

da farklılık gösterebilir. Onların bu özelliklerine bir destek sağlanmadığında, normal gelişen bireyler için sunulan eğitim ortamlarından yararlanmaları güçleşmektedir (Cavkaytar 2010: 5). Dolayısıyla, özel eğitime gereksinim duyan öğrenciler zihinsel, fiziksel, duygusal ve benzeri unsurlara bağlı olarak farklı yöntemlerle eğitilmek durumundadır. Bu da beraberinde, özel eğitime muhtaç öğrencilere yönelik uygulamaların genelleştirilmesinin tam anlamıyla mümkün olmadığı gerçeğini ortaya koymaktadır.

Özel eğitimde sınıflandırmanın farklı yollarla yapıldığı bilinmektedir. Bazı sınıflandırmalar, her bir yetersizlik türünün esas alındığı sınıflandırmalardır. Sınıflamada tercih edilen ikinci yol, işitme ve görme yetersizliği gibi bazı kategorilerin birleştirilmesiyle yapılan sınıflandırmadır. Üçüncü ve son sınıflandırma yaklaşımı ise, sık rastlanan yetersizlikler ve az rastlanan yetersizlikler şeklinde oluşturulan sınıflandırmadır (Cavkaytar 2010: 11). Nitekim, bu çalışmada özel gereksinimi olan çocuklar “birden fazla alanda yetersizlik” sınıflaması içerisindedir. Bununla birlikte, özel eğitim öğretmenleri, yukarıda verilen yetersizlikleri olan öğrencilere günlük öğretim ve ilgili diğer destekleri sunan uzmanlardır. Özel eğitim öğretmeni, otizm gibi tek bir yetersizlik grubuyla çalışabileceği gibi öğrenme güçlükleri, hafif derecede yetersizliği ve duygusal yetersizliği olan ya da hafif derecede zihinsel yetersizliğe sahip bireylerle de çalışabilir. Kaynaştırma ortamlarında özel gereksinimli öğrencilerin okuma yazma becerisi kazanabilmelerine yönelik bazı düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Öğretmenler formal ve informal gözlemler yardımıyla okuma yazma öğretiminde olası güçlükleri önceden belirlemekte ve bu bağlamda uygun ortam yaratma ve gereksinim duyulabilecek destek hizmetlerinin ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır (Akçamete Gürgür ve Kış, 2003).

Okuma yazma öğretiminde; okuma, yazma, anlama, anlatma ve konuşma olması gereken önkoşullardır. Özel eğitime gereksinim duyan bireylerin bu yöndeki eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak bireye özgü programlar tasarlanmaktadır. Ak-yol (1997), bireyin kendisine ve çevresine hakim olması, topluma uyum sağlayabilmesi ve bağımsız olarak hareket edebilmesi için okuma yazma öğrenmesinin önemli olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, özel eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli çocukların okuma yazma ile ilgili olarak sahip oldukları görüşler oldukça önemlidir. Çolak ve Uzuner (2004) yapmış oldukları nitel araştırmada, zihin özürü çocukların okuma yazma öğrenmelerine yönelik özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerine başvurmuş; araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun zihin özürü çocuklara, normal gelişim gösteren çocuklarda kullanılan yöntemlerle okuma yazma öğretimi gerçekleştirdiklerini fakat öğrenme sürecinin daha uzun sürdüğünü belirtmişlerdir.

İşitme, zihinsel yetersizliği ve özel öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin okuma yazma güçlükleri ve bu becerilerinin gelişiminde engel türlerine ve sınıf düzeylerine göre destek eğitim almaları en önemli unsurlar arasındadır (Akçamete, Gürgür ve Kış 2003). Her bireyin farklı özellikleri mevcuttur. Okuma yazma öğretiminde de bireyin yetersizlik seviyesine göre yöntemler farklılık göstermektedir. Alanyazında bu konuyla ilgili

çeşitli örnekler mevcuttur. Örneğin; üstün yetenekli öğrencilere okuma yazma öğretiminde metin yöntemi kullanılırken, hafif ve orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler için ses yöntemi kullanılmaktadır. Metin yöntemi, bütünden parçaya gidilen ve öğrenciye paragrafın bütün sunulması ile gerçekleştirilirken; ses temelli yöntemde harflerin okunuş sesleri temel alınmaktadır. Günümüz eğitim sisteminde devlet ve özel okullarda ses temelli yöntem kullanılmaktadır. Okuma yazma öğretimi, alfabemizde yer alan seslerin gruplandırılmasıyla yapılmaktadır (MEB 2009).

İlköğretim programlarında ilk okuma yazma becerilerinin geliştirilmesi için birçok hedef davranışı bulunmaktadır. Bu hedef davranışlara ulaşabilmek amacıyla öğrencilere okuma yazma becerisinin doğru bir şekilde öğretilmesi ve başarı elde edilebilmesi; kullanılan yöntem ile materyallere bağlıdır. Farklı gelişim özelliklerine sahip öğrencilerin, okuma yazmadaki ilerlemeleri başarılarını etkilemektedir. Öğrencinin okuma yazma yeterliliğini kazanmadan önce çeşitli önkoşul becerilerine sahip olması gerekmektedir. Dünyadaki gelişmeler gibi eğitimde de gelişim ve değişim söz konusudur. Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin de eğitimlerinin normal gelişim gösteren öğrenciler gibi güncel olması kaçınılmazdır. Bu bağlamda, mevcut sistem içerisinde yer alan öğretimin nasıl gerçekleştirildiği ve ne gibi düzenlemelerle yapıldığının ortaya çıkarılması oldukça önemlidir. Bu amaçla, çalışmada özel gereksinimli öğrencilerin okuma yazma öğrenmelerine ilişkin özel eğitim öğretmenlerinin görüş ve önerilerine başvurulmuştur.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma, özel gereksinimli öğrencilerin okuma yazma öğrenmelerine ilişkin özel eğitim öğretmenlerinin görüş ve önerilerini ortaya koymak amacı ile betimsel yöntemle desenlenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile verilere ulaşılmıştır. Nitel araştırma gözlem, görüşme ve döküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı ve olayların doğal ortamda gerçekçi bir şekilde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma türüdür (Yıldırım ve Şimşek 2013).

ORTAM

Araştırma ortamı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin başkenti olan Lefkoşa'da bulunan iki özel eğitim okuludur. Bu okullar özel gereksinimli öğrencilerin hafta içi 8:30- 12:30 saatleri arasında eğitim öğretim aldığı Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı'na bağlı okullardır.

Katılımcılar

Araştırmanın çalışma grubunu Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Lefkoşa ilçesindeki özel ve resmi özel eğitim okullarında çalışan özel eğitim öğretmenleri oluşturmaktadır.

Araştırmaya 15 özel eğitim öğretmeni gönüllü olarak katılmıştır. Araştırma raporlaştırılırken özel eğitim öğretmenlerinin isimleri kullanılmamıştır. Katılımcı öğretmenlerin kod adları aşağıda yer alan Tablo 1’de verilmiştir. Tablo 1’de araştırmaya katılan öğretmenlerin kod adları, yaşları, eğitim durumları, hizmet içi eğitime katılma durumları, öğrenci sayıları ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Cinsiyetleri, Yaşları, Eğitim Durumları, Hizmet İçi Eğitime Katılma Durumları, Öğrenci Sayıları ve Çalışma Yaptıkları Öğrenci Sayısı Durumları

Özel Eğitim Öğretmenleri	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Hizmet İçi Eğitime Katılma Durumları	Öğrenci Sayıları
Ö1	Erkek	31-40 yaş	Lisans üstü	Katıldı	6
Ö2	Kadın	21-30	Lisans üstü	Katılmadı	4
Ö3	Erkek	21-30	Lisans üstü	Katıldı	7
Ö4	Kadın	41-50	Lisans üstü	Katıldı	2
Ö5	Kadın	31-40	Lisans üstü	Katıldı	13
Ö6	Erkek	31-40	Lisans	Katıldı	8
Ö7	Kadın	21-30	Lisans üstü	Katılmadı	5
Ö8	Kadın	21-30	Lisans üstü	Katıldı	5
Ö9	Kadın	31-40	Lisans	Katılmadı	8
Ö10	Kadın	21-30	Lisans	Katılmadı	6
Ö11	Erkek	31-40	Lisans üstü	Katıldı	3
Ö12	Erkek	21-30	Lisans üstü	Katılmadı	6
Ö13	Erkek	31-40	Lisans üstü	Katıldı	5
Ö14	Erkek	31-40	Lisans üstü	Katıldı	8
Ö15	Kadın	31-40	Lisans üstü	Katıldı	5

VERİLERİN TOPLANMASI

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanıldığı bu çalışmada özel gereksinimli öğrencilerin okuma yazma öğrenmelerine ilişkin özel eğitim öğretmenlerinin görüş ve önerilerine başvurulmuştur. Araştırmada kullanılan görüşme soruları önce alanyazın taraması yapılarak oluşturulan soru havuzundan seçilmiştir. Seçilen soruların uygunluğu dört uzman görüşüne başvurularak değerlendirilmiş, görüşme formu on sorudan ortaya çıkmıştır. Görüşme formunda aşağıdaki sorular yer almaktadır:

1. Bana kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

2. Özel gereksinimli çocukların okuma yazma öğrenmeleri ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
3. Öğrencileriniz için okuma yazma öğretimi ile ilgili amaçları nasıl belirliyorsunuz?
4. Okuma yazma öğretiminde ne tür etkinliklere yer veriyorsunuz?
5. Okuma yazma öğretiminde hangi yöntemi kullanıyorsunuz?
6. Okuma yazma öğretiminde kullandığınız yöntemin etkililiğine nasıl karar veriyorsunuz?
7. Okuma yazma öğretiminde aileden nasıl destek alıyorsunuz? Aile ile işbirliği içerisinde çalışıyor musunuz?
8. Okuma yazma öğretiminde kullandığınız yöntem ve tekniklerle hedefinize ulaşabiliyor musunuz? Açıklayınız.
9. Okuma yazma öğretiminde okul yönetimi ve Milli Eğitim Bakanlığı'ndan beklentileriniz nelerdir?
10. Okuma yazma öğretimi veren meslektaşlarınıza önerileriniz nelerdir?

Hazırlanan görüşme sorularını sınamak amacıyla iki kişi ile pilot görüşme yapılmıştır. Pilot görüşme yapılan öğretmenler zihin engelliler öğretmenliği bölümünden mezun olup özel eğitim okulunda çalışan, 5 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahiptirler. Pilot çalışmanın uygulanmasından sonra öğretmenlerin vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda görüşme soruları üzerinde herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir. Görüşmeleri gerçekleştirmek için öğretmenlere uygun olan günler önceden belirlenmiştir. Belirlenen tarihlerde özel eğitim öğretmenleriyle sınıflarda birebir yapılan görüşmeler ses kayıt cihazıyla kaydedilmiş ve daha sonra hiçbir değişiklik yapmadan yazıya dökülmüştür. Görüşmeler 30 ile 45 dakika arası sürmüştür.

GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK

Araştırmanın iç geçerliği, araştırma görüşme sorularının alanında uzman kişilere danışılmasıyla sağlanmıştır. Uzman kişilerden araştırma görüşme sorularına, verilerine ve yorumlarına yönelik görüş alınmıştır. Bunun yanı sıra analiz aşaması sonlandırıldıktan sonra elde edilen sonuçlar ve yorumlar 3 öğretmene gösterilmiş, öğretmenlerden bu sonuçlara ilişkin teyit alınmıştır. Bunun yanı sıra araştırma verileri içerisinden doğrudan alıntılar yapılarak araştırmanın dış geçerliği sağlanmıştır. Araştırmada aynı zamanda tutarlık incelemesi de yapılmış, ulaşılan sonuçlar alanında uzman bir kişi tarafından incelenmiştir. Verilerin tutarlı olduğu tespit edilmiştir.

VERİLERİN ANALİZ EDİLMESİ

Araştırma verileri betimsel araştırma yöntemlerinde kullanılan içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırmacı görüşmelere ilişkin ses kayıtları, hiçbir değişiklik yapılmadan yazılı doküman haline getirilmiştir. Elde edilen yazılı doküman, alanında uzman bir kişi tarafından incelenmiş, ses kayıtları ile yazılı doküman arasındaki doğruluk

teyit edilmiştir. Analiz aşamasının daha kolay yapılabilmesi için öğretmenlerden alınan bilgi ve görüşler tablo haline getirilmiştir. Her bir katılımcının vermiş olduğu yanıtlar incelenerek kodlar oluşturulmuştur. Elde edilen veriler ışığında araştırmanın temaları belirlenmiştir

BULGULAR

Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin özel gereksinimli çocukların okuma yazma öğrenmelerine ilişkin görüşleri aşağıda verilmiştir.

Öğretmenlerin Özel Gereksinimli Öğrencilerin Okur Yazarlıklarına Yönelik Görüşleri

Öğretmenler özel gereksinimli öğrencilerin okuryazarlıklarına yönelik görüşlerini çeşitli şekillerde ifade etmişlerdir. 8 öğretmen kesinlikle bu öğrencilerin de normal gelişim gösteren öğrenciler gibi okuma yazmayı hayatlarını devam ettirebilmeleri için öğrenmeleri gerektiğini, bu aşamada her çocuğun farklı gelişim özelliklerine sahip olduğundan dolayı farklı yöntem ve tekniklerle okuma yazma becerisi kazandırılabileceğini ve bu süreçte okuduğunu anlama çalışmalarına ağırlık verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Örneğin; bir öğretmen, özel gereksinimli çocuğun okuma yazmayı öğrenmesini, “*günlük yaşam ve toplumsal becerilerini de etkileyecektir*” şeklinde açıklamıştır (Ö3). İki öğretmen ise okuma yazma “*özel gereksinimli çocukların kendi yaşam becerileri ve toplum içerisinde hayatlarını idame ettirebilmeleri için gerekli özgüveni sağlar*” şeklinde ifade etmişlerdir. 3 öğretmen ise özel gereksinimli öğrencilerin okuma yazma eğitimini yeterli düzeyde almadıklarını, bu öğrencilerin okuma yazma eğitimlerinin normal gelişim gösteren öğrencilere kıyasla daha yavaş ilerlediğini ve öğretmenlerin bu noktada sabırlı davranmaları gerektiği şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir (Ö8,Ö9,Ö10). 4 öğretmen ise okuma yazmanın okuryazarlık için önkoşul olduğunu ve bu aşamada sabırsız davranmadan keyif alarak sürdürülmesi gerektiği görüşünü ifade etmişlerdir. Örneğin; Ö14, “*özel gereksinimli öğrencilerin okuma yazma öğrenmelerinin okuryazarlık için önkoşul olduğunu, normal gelişim gösteren çocuklara göre yavaş ancak birşeyler öğrettiğinizi gördüğünüzde çok keyifli*” şeklinde açıklamıştır.

Okuma Yazma Öğretiminin Amaçları

Öğretmenlerin 15’inde görüşleri özel gereksinimli öğrencilere okuma yazma ile ilgili amaçlarını belirlerken önce öğrencinin performansını ardından da ihtiyaçlarını belirlediklerini, bu aşamadan sonra ise uzun-kısa dönemli hedeflerini planladıkları, bu hedeflerin gerçekleşmesi için ise beceri analizine göre bölümlenmiş hedeflere ve öğrencinin bireysel ihtiyaçlarını göz önünde bulundurdıkları konusunda birleşmiştir.

Öğretmenlerin Okuma Yazma Öğretiminde Sınıflarında Yaptığı Etkinlikler

Öğretmenlerin 4'ü okuduğunu anlama, soru cevap, boş bırakılan cümleleri tamamlama ve oyun ödül üzerinde çocuğun gelişim düzeyine göre etkinlikler yaptığı görüşünü belirtmiştir. Örneğin; Ö2 bu uygulamayı, *“Sınıf içerisinde cümle tamamlama oyunu oynuyoruz. Daha önce öğrenmiş olduğu kelimeleri fişlere yazıp karton bir kutu içerisine atarak kelime çekmelerini istiyoruz. Karton kutudan çekilen kelime ile cümlelerin içerisinde bırakılan boşlukları tamamlamalarını istiyoruz”* ifadeleriyle örneklendirmiştir. 11 öğretmen ise çocukların gelişim düzeylerine göre görsel, işitsel ve dokunsal vb. etkinliklere yer verdiğini ifade etmiştir. Ö6 okuma yazma öğretimi etkinliği olarak işitsel çalışmalar çerçevesinde *“...sesi sezdirme, sesi tanıma, sesi kelime içerisinde kullanma, açık ve kapalı hece kullanma, dikte, okuduğunu anlama”* şeklinde uygulamalar yaptıklarını ifade etmiştir. Ö3 okuma yazma öğretimi etkinliği olarak görsel çalışmaları *“...harfleri tanıtmak, heceleri öğretmek için resimli ve renkli fişler hazırlıyorum”* ifadeleriyle örneklendirmiştir.

Okuma Yazma Öğretiminde kullanılan Yöntemler ve Yöntemlerin Etkililiği

Öğretmenler okuma yazma öğretiminde kullandıkları yöntemlerle ilgili çeşitli görüşler belirtmişlerdir. Öğretmenlerin 4 tanesi tümevarım ve tüm dengelim yöntemlerini kullandığını ve bu yöntemleri kullanmak için ise çocukların gelişim özelliklerini dikkate aldıklarını belirtmişlerdir. Örneğin; Ö1 *“tümevarım yöntemine doğru gidiyoruz, yani önce sesleri daha sonra cümleleri öğretiyoruz”* şeklinde açıklamıştır. 5 öğretmen ise ses temelli cümle yöntemini kullandıklarını ifade etmişlerdir. 6 öğretmen ise doğrudan öğretim yöntemi ile birlikte ipucunu artırarak derslerini yaptığını ifade etmişlerdir.

Okuma Yazma Öğretiminde Ailenin Rolü

Öğretmenlerin okuma yazma öğretiminde aileden destek alma ve ailenin eğitime katılması ile ilgili aynı görüşte olduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler bu konuda bazı ailelerden destek görürken, bazı ailelerin destek vermediğini de ifade etmişlerdir. Örneğin; Ö1 *“öğrenmenin kalıcı hale gelmesi için sıkıcı olmayan tekrarlar yer vermek gereklidir. Bu yüzden okulda yapılan çalışmaların evde devamının sağlanması gerekir. Burada da anne babanın öğretici olması sağlanmalıdır”* ifadeleriyle ailenin önemine değinmiştir. Ö6, *“aileden destek almak için onların da işin içerisinde olmaları gerektiğini ailelere bildiriyorum. Ailelerden destek alabildiğim ve yeterli olarak destek alamadığım öğrencilerim var. Aileden aileye bu değişiklik gösteriyor”;* Ö9 ise *“aslında çok fazla bir yardım almıyoruz. Ancak çocukların başlarında durup okumalarını takip etmelerini isteyebiliyoruz”* şeklinde ifade etmişlerdir.

Okuma Yazma Öğretiminde Okul Yönetimi ve Milli Eğitim'den Beklentiler

Çalışmaya dahil edilen 15 öğretmenin tümü, okuma yazma öğretimine yönelik olarak materyal desteğine, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığının hizmet içi eğitimlerinin

artırılmasına, öğretmen eksiğinin giderilmesine ve öğretmen eksikliği giderilirken alandan mezunların atanmasına dikkat edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Örneğin; Ö6 “*ilköğretim programındaki öğrenme yöntemine göre görsel ve işitsel uyaranların belirli basamaklara göre birleştirilip teknolojik imkanlardan yararlanılarak öğretimi, öğretmenin kişisel becerisine bırakmayan interaktif ve interaktif olmayan öğretim standartlarının belirlenmesi için gerekli çalışmalar başlatılmalıdır*” şeklinde beklentisini ifade etmiştir. Ö4, “*okullar kaynaştırma öğrencilerin eğitiminde yetersiz kalmaktadır. Öğretmen bireysel çabasıyla ve ailenin desteği ile eğitimde başarı sağlamaya çalışmaktadır. Bakanlığın kaynaştırma eğitimine yönelik mevzuatı olmasına rağmen uygulamaya yönelik esasların sadece yazıda kaldığını; uygulamaların personel sıkıntısı yüzünden yapılamadığını ancak giderilmesine yönelik olarak sözleşmeli personel ataması yapılmaya çalışıldığı ve bu atamaların da alan dışından yapıldığını*” belirtmiştir.

Okuma Yazma Öğretimi ile İlgili Öneriler

Öğretmenlerin tamamı, özel eğitim alanında çalışmanın zor olduğunu ve bu yüzden bu alanda çalışacak olan öğretmenlerin sabır, hoşgörü ve azimli olmaları gerektiği görüşünü belirtmişlerdir. 7 öğretmen, öğrencilerin öğretmenleri tarafından çok iyi gözlemlenmesi, becerilerinin tesbit edilmesi, bireysel farklılıkların göz ardı edilememesi, öğrencinin en iyi bildiği konudan başlanması, ödül verirken doğru zaman ve doru yerde verilerek öğrenci motivasyonunun artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ö5, “*her öğrenci farklı gelişimsel özelliklere sahiptir, bu özellikleri göz ardı etmemeliyiz. Öğrencilerimizi eğitirken, ilgi ve becerilerini iyi analiz edip eğitime başlamalıyız*” demiştir. 3 öğretmen ailelere yönelik önerilerde bulunmuştur. Ö13, “*ailelerin çocuklarına maddi destek yanında manevi destek olarak eğitimlerine dahil olmaları gerekmektedir*” şeklinde bir öneride bulunmuştur. 5 öğretmen ise farklı okuma yazma öğretim yöntemleri kullanılmasını, uygun araç gereçlerin kullanılmasını, uygun hedef ve etkinliklerin olması gerektiğini önermiştir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Görüşme yapılan öğretmenler, özel gereksinimli öğrencilerin de normal gelişim gösteren öğrenciler gibi okuma yazma öğrenmelerinin hayatlarını bağımsız devam edebilmeleri için önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bu öğrencilerin bireysel farklılıkları göz önünde bulundurularak farklı yöntem ve teknikler kullanarak öğretimleri kolaylaştırılabilir. Çolak ve Uzuner (2004)'e göre zihin yetersizliğine sahip çocukların okuma yazma öğrenmeleri okuryazarlığın insanların sosyal çevrelerindeki ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için gerekli olduğu, özellikle özel gereksinimli öğrencilerin sosyal yaşama katılım ve karşılaşılan zorlukların üstesinden gelebilmeleri için okuma yazma öğrenmeleri gereklidir. Alanyazında zihin yetersizliğine sahip öğrencilerin okuma yazmayı normal gelişim gösteren yaşlılarında daha uzun sürede öğrendikleri yer almaktadır (Çolak 2001).

Bilişsel yetersizlik yaşayan bireylerin daha fazla zaman ve daha yoğun öğretimsel desteğe ihtiyaçları vardır (Browder, Wakeman, Spooner, Ahlgrim-Delzell ve Algozzine 2006).

Görüşme yapılan öğretmenlerin tamamı okuma yazma ile ilgili amaçlarını belirlerken öncelikli olarak öğrencinin performans ve ihtiyaçlarını belirlediklerini ve öğretimi planladıklarını belirtmişlerdir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin çoğunluğu çocukların gelişim düzeylerine göre görsel, işitsel ve dokunsal vb. etkinliklere yer verdiğini ifade etmiştir. Nichtern (1974) zihin yetersizliğine sahip bireyler için hazırlanan özel eğitim programında yera alan öğrenme öğretme süreçlerinde görsel, işitsel, dokunsal ve hareketsetel duylara hitap eden çok duylulu yaklaşımlar üzerine kurulu olduğunu belirterek çok duylulu yaklaşımların önemini vurgulamaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenler okuma yazma öğretiminde öğrencinin gelişim özelliklerini dikkate alarak doğrudan öğretim yöntemi, tüme varım, tümden gelim yöntemi ve ses temelli cümle yöntemi kullanmaktadır. Erdem (2012) yaptığı araştırmada, okuma yazmayı “cümle çözümleme yöntemi” ve “ses temelli cümle yöntemi” ile öğrenen “eğitilebilir zihinsel engelli öğrencilerin” konuşma becerileri bakımından “ses temelli cümle yönteminin” olumlu bir etkiye sahip olduğunu ifade etmiştir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu ise okuma yazma öğretiminde öğretmenlerin bu süreçte aile ile iş birliği içerisinde çalışması gerekliliği ve aile katılımlı okuma yazma etkinliklerinin evde de sürdürülmesi aracılığıyla öğrenmenin daha kalıcı olacağı görüşündedirler. Öğretmenler, bazı ailelerin okuma yazma sürecine katıldığını, bazı ailelerin ise bu sürece dahil olamadığını belirtmişlerdir. Bu bulgu özel gereksinimli bireylere yönelik sağlanan hizmetlerin içeriği de dikkate alındığında, ailelerin çocuklarının okuryazarlık yaşantısına sağlayabileceği katkıların gerekliliği ve önemi göze çarpmaktadır (Gül 2007). Yine alanyazında, Başal ve Batu (2002) yılında yapmış oldukları araştırmada öğretmenlerin zihin engelli öğrencilerin okuma yazma öğretiminde karşılaştıkları sorunlarında ailelerin ilgisizliğini, araç gereç yetersizliğini ve uygun kaynak olmayışını belirtmişlerdir. Ailelerin çocuklarını evde desteklememeleri, yardım için gerekli olan bilgi beceri düzeyine sahip olmamaları ve düşük sosyo-ekonomik sahip olmaları aileden kaynaklı sorunlar olarak belirtilmiştir.

Öğretmenler, okuma yazma ile ilgili olarak materyal desteğine ihtiyaç duyduklarını, Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı'ndan okuma yazma öğretimi ile ilgili hizmet içi eğitimlerin artırılmasını ve öğretmen eksikliğinin giderilmesine yönelik önlemlerin alınmasının önemini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenler okuma yazma öğretiminde araç-gereçlerle ilgili çeşitli sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Araç-gereçlerin yetersiz ve tek düze olması ve zihin engelli çocukların düzeyine uygun olmamaları en sık karşılaşılan sorunlar olarak görünmektedir (Şengül 2008). Çolak (2001) ile Başal ve Batu'nun (2002) araştırmalarında da araştırmacılar özel eğitim öğretmenlerinden yaşadıkları sorunları belirtmelerini istediklerinde benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Çolak'ın (2001) araştırmasında, öğretmenlerin çoğunun araç-gerecin yetersiz

olduğunu belirtirken bazılarının ise okuma yazma öğretimini tek bir Türkçe kitabıyla yürüttüklerini ve daha zengin materyal bulamadıkları için okuma-yazma öğretiminde amaçlarına ulaşamadıklarını belirtmişlerdir. Yine Başal ve Batu'nun (2002) araştırmasındaki öğretmenlerin de çoğu araç-gereçlerin yetersiz olduğunu ve var olan kaynakların da uygun olmadığını belirtmişlerdir.

Öğretmenler özel eğitim alanında çalışmanın zor olduğunu ve bu yüzden bu alanda çalışacak olan öğretmenlerin sabır, hoşgörü ve azimli olmaları gerektiği görüşünü belirtmişlerdir. Öğretmenlerin okuma yazma öğretimine yönelik önerilerinde bireysel farklılıkların göz ardı edilemeden, öğrencinin ihtiyaçlarına yönelik öğretimin planlanması ve öğrenci motivasyonunu artıracak uygun pekiştirici kullanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Browder, Wakeman, Spooner, Ahlgrim-Delzell ve Algozzine (2006) de belirgin düzeyde bilişsel yetersizliği olan çocuklarda okuma yazma öğretimde tekrarlayan denemelerle yoğun ve sistematik ipucu kullanımının etkili olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada ipucu kullanımı yöntemin yetersiz olduğu durumlarda başvurulan bir çözüm olmakla birlikte görsel sözcük öğretimi ve fonik beceri öğretimi gibi zihin engelli çocuklara okuma yazma öğretim yöntemlerinde sistematik kullanılmaktadır

Öneriler

Araştırmanın bulguları doğrultusunda, uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik çeşitli önerilerde bulunulabilir;

Özel gereksinimli çocuklarla çalışan özel eğitim öğretmenlerine okuma yazma öğretim yöntemleri ile ilgili hizmet-içi eğitimler düzenlenebilir.

Özel eğitim öğretmenleri, okuma yazma öğretiminde ailenin desteğini artırmak için ebeveynleri bilgilendirici destek programlar geliştirebilir.

Aileler, çocuklarının okuma yazma becerilerini ev ortamı ve sosyal çevrelerine genelleyebilmeleri için yapabilecekleri çalışmalar hakkında bilgilendirilebilir.

Özel gereksinimli çocuklara okuma yazma öğretiminde ses temelli cümle yöntemi daha etkin kullanılabilir.

Özel gereksinimli çocuklara okuma yazma öğretiminde yanlışsız öğretim yöntemlerinden sabit bekleme ve artan bekleme süreli öğretim yapılabilir.

Özel gereksinimli çocuklara okuma yazma öğretiminde, okuma yazma materyalleri açısından zengin ortamlar sağlanabilir.

Özel gereksinimli çocuklara okuma yazma öğretiminde teknolojik materyallerden de yararlanılabilir.

Özel eğitim öğretmeni yetiştiren programlarda okuma yazma öğretimi dersleri daha etkin ve farklı yöntemlerle uygulamalı olarak verilebilir.

Özel gereksinimli çocuklara öğretmenlik yapacak olan öğretmenleri yetiştiren üniversitelerin özel eğitim bölümünden mezun öğretmenler ve bölüm dışından mezun olan öğretmenlerle benzer bir çalışma yapıp sonuçlar karşılaştırılabilir.

Kaynaklar

- Akçamete, G., Kış, A., & Gurgur, H. (2003). Kaynaştırma Programlarına Yerleştirilmiş Özel Gereksinimli Öğrencilerin Okuma Yazma Becerilerine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Özel Eğitim Dergisi*, 4(2) 39-53.
- Akyol, H. (1997). Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklara Okuma Yazma Öğretimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 136,16-19.
- Amudson S. J. (2001). *Prewriting and Handwriting Skills*. Case-Smith J. Occupational Therapy for Children (4th.Ed.). St. Louis, Missouri: Mosby.
- Başal, M., ve Batu, E. S. (2002). Zihin Özürlü Öğrencilere Okuma Yazma Öğretme Konusuna Alt Özel Sınıf Öğretmenlerinin Görüş ve Önerileri. *Özel Eğitim Dergisi*, 3(2), 85-98.
- Browder, D. M., Wakeman, S. Y., Spooner, F., Ahlgrim-Delzell, L., & Algozzinexya, B. (2006). Research On Reading Instruction For Individuals With Significant Cognitive Disabilities. *Exceptional Children*, 72(4), 392-408.
- Cavkaytar, A. (2010). Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim. İ.H. Diken (Ed.). *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim* (s. 5- 11). Ankara: Pegem yayınları.
- Çelenk, S. (2007). *İlkokuma-Yazma Öğretimi*. Ankara: Maya Akademi Yayın Dağıtım.
- Çolak, A. (2001). *Zihin Özürlü Çocuklar İlköğretim Okulu ve Mesleki Eğitim Merkezindeki Özel Eğitim Öğretmenlerinin Zihin Özürlü Çocukların Okuma-Yazma Öğrenmeleri Hakkındaki Görüş ve Önerileri*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Çolak, A., Uzuner, Y. (2004). Zihin Özürlü Çocukların Okuma Yazma Öğrenmeleri ve Özel Eğitim Öğretmenleri: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Araştırması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory & Practice*.4 (2) 241-270.
- Demirel, M. (2006). *İlkokuma Yazma Öğretimindeki Değişiklikler Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Erdem, C. (2012). Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmen Adaylarının Okuma Stratejilerini Kullanma Düzeyleri. *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 1(4), 162-186. Erişim: (27.10.2016), <http://www.turkishstudies.net>
- Gül, G. (2007). Okuryazarlık Sürecinde Aile Katılımının Rolü. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 8(1), 17-30.
- Gürsel, O. (2010). Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler Ve Özel Eğitim. İ.H. Diken (Ed.). *Özel eğitimde değerlendirme* (s. 31). Ankara: Pegem yayınları.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2009), *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Nichtern, S., (1974). *Helping the Retarded Children*. New York:Grosset&Dunlop.
- Phelps J., Stempel L. ve Speck G. (1985). The Children's Handwriting Scale: A New Diagnostic Tool. *Journal of Educational Research*, 79 (1).
- Ruppar, A., L. (2013). Authentic Literacy and Communication in Inclusive Settings for Students With Significant Disabilities. *Teaching Exceptional Children*, Vol. 46, No. 2, pp. 44-50.
- Schneck, C. M. (1991). Comparison Of Pencil-Grip Patterns In First Graders With Good And Poor Writing Skills. *The American Journal of Occupational Therapy*, 45 (8).
- Şengül, H. (2008). *Özel Eğitim Öğretmenlerinin Zihin Engelli Çocuklara Okuma-Yazma Öğretiminde Kullandıkları Yöntemlerin Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Tseng, M. H. ve Cermak, S. A. (1993). The Influence Of Ergonomic Factors And Perceptual Motor Abilities On Handwriting Performance. *The American Journal of Occupational Therapy*, 47(10).
- Wehmeyer, M. L., Lattin, D. L., Lapp-Rincker, G., ve Agran, M. (2003). Access To The General Curriculum Of Middle School Students With Mental Retardation: An Observational Study. *Remedial and Special Education*, 24, 262-272.doi:10.1177/07419325030240050201.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.